



**Віктор ЗІНЧЕНКО**

## **НЕОБІХЕВІОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА МОДЕЛЬ ОСВІТИ, «ТЕХНОЛОГІЇ ПОВЕДІНКИ» І СУСПІЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ**

*У статті аналізуються ідеї філософії освіти та виховання необіхевіоризму. Необіхевіоризм розглядається як світоглядна й теоретико-практична модель суспільного управління. Необіхевіоризм формує технократичний підхід до освіти та виховання, методи модифікації поведінки для здійснення адаптації особистості до соціальної системи. Відповідальність особистості ототожнюється технократичним мисленням із слухняністю, підкоренням. Освіта й виховання в необіхевіоризмі повинні нести функцію передачі пануючих цінностей, які мають пристосувати особистість до ідеології і стандартів інститутів суспільства. Звертається увага на те, що в технократичних концепціях освіти і виховання іноді орієнтація на ціннісний підхід до вчинків і явищ підмінюється вимогами адаптації особистості до існуючих політичних, ідеологічних і моральних норм.*

*Філософія освіти необіхевіоризму – перш за все в особі його лідера Б. Скіннера – стала методологічною основою для оформлення технократичних концепцій освіти, управління та виховання, моделей суспільного розвитку, які зберігають свої позиції у розвинених індустріальних країнах, особливо в США. Прихильники *технократичного підходу* до питань освіти та виховання, як й інших напрямів у філософії освіти, філософії виховання, підкреслюють наявність глибокої моральної кризи сучасної цивілізації. Її прояв вони вбачають у відсутності дисципліни, у байдужості людей до загального соціального блага. Вину за падіння цих якостей вони багато в чому перекладають на авторів, які завоювали популярність концепцій виховання, в основі яких знаходяться установка на самореалізацію особистості, на задоволення її різнобічних потреб (екзистенціалізм, позитивізм та ін.). Ці концепції позбавлені, на їх думку, наукового підходу до розуміння поведінки.*

*Але технократичний підхід до освіти і виховання по-різному сприймається теоретиками і практикаками. В академічних колах, включаючи спеціалістів у галузі філософії освіти, філософії виховання, технократичні ідеї значною мірою втратили популярність і зазнають досить різкої критики. Що ж стосується*

ся безпосередньо процесу виховання, то все ще широко застосовуються поведінкові норми і техніка «підкріплення», сформульовані необіхевіоризмом.

Справа в тому, що методи модифікації поведінки дуже зручні для формування людей із задалегідь заданими здібностями, моральними якостями, з настроями, готовими вірно служити правлячій еліті. Цей фактор особливо актуальний для суспільств посттоталітарного «перехідного типу», у розвитку яких постійно існує небезпека трансформації у репресивну олігархічно-кланову систему з ілюзорними, декларативними «правами людини» і нерозвинутою громадянською самосвідомістю. Крім того, ці методи використовуються консервативними соціальними інститутами для контролю за інакомислячими, для пристосування їхньої поведінки до вимог того чи іншого типу суспільства та політичної системи. Якщо з'являється розлад між особистістю і соціальним середовищем, то вони (консерватори із числа прихильників необіхевіоризму) прагнуть приховати його істинну сутність і стверджують, що все зводиться до поведінкової проблеми, яку можна вирішити шляхом нової процедури «підкріплення» – пише американський експерт з питань виховання К. Боуерс, розкриваючи соціальний зміст використання ідей необіхевіоризму у виховній практиці. Погоджуючись з думкою Боуерса, професор Іллінойського університету У. Файнберг відмічає, що вплив ідей біхевіоризму на систему освіти, виховання пояснюється не тільки їх істинністю, науковістю. Він «обумовлений тим, що біхевіоризм створює загальні, інтернаціональні норми і процедури, які мають суттєве значення для відтворення соціальних ролей, визначених сучасними корпораціями, капіталістичною державою» [1, 123].

Щоб змінити існуючий стан речей, прихильники необіхевіоризму вважають необхідним створити систему виховання, підконтрольну інтересам сучасного суспільства, соціального і культурного розвитку, реалізації завдань науково-технічної революції. «Суспільство – пише С. Клемент, – завжди підкреслювало залежність свого благополуччя від життєвої та ефективної системи виховання. Школа повинна призупинити деградацію суспільного життя і пробудити в людей почуття взаємної довіри і співробітництва» [2, 76]. Але для цього система виховання повинна спиратися на науку, на широке коло знань про людину, використовувати сучасні методи дослідження її інтересів, потреб, здібностей, факторів, детермінуючих її поведінку. Крім того, впровадження наукових методів у сферу виховання повинно мати чітку спрямованість, ціннісну установку. Прихильники необіхевіоризму, навпаки, намагаються звільнити процес виховання від ціннісних підходів, підкоривши його «раціональному мисленню». Це спонукає їх орієнтуватися на теорію Б. Скіннера, головним компонентом якої є механізм контролю і самоконтролю, націлений не на всебічний розвиток особистості, а на виховання соціально слухняних людей.

Небезпечним результатом практичного втілення даних ідей може стати не лише формування соціально толерантної особи, а й «одномірного» некритичного індивіда, який ідентифікує своє мислення і поведінку з існуючим політико-економічним режимом.

Звернувши увагу на наявність негативних наслідків науково-технічної революції, з якими зустрічається людина в сучасному світі, у тому числі, на різні форми підкорення особистості, її свободи, Скіннер бачить джерело цього зла в самій людині, буцімто сильній та ірраціональній за своєю натурою. Виявом її крайнього індивідуалізму, за Скіннером, є те, що вона не цікавиться ні ближніми, ні дальніми, відмовляється від усіх завоювань людства і не думає про майбутнє. Але вона одержима однією ідеєю – начебто вона має свободу і гідність. Звідси переконаність Скіннера, що вирішення усіх важких сучасних проблем слід шукати не в сфері виробництва або соціальних відносин, а в сфері поведінки. Основні проблеми, з якими зустрічається світ сьогодні, можуть бути вирішені тільки за умови покращення людської поведінки. Для цього, на його думку, необхідно створити спеціальну науку про поведінку, яку він називає «технологією поведінки». В її рамках він намагається розробити такий підхід до людини, який дасть змогу програмувати поведінку та управляти суспільним життям, що приведе до створення «ефективної цивілізації», де люди нарешті будуть щасливими.

Два положення «технології поведінки» відіграли першочергову роль в якості методологічних передумов технократичних концепцій виховання: розуміння Скіннером людської природи і його теорія підкріплення. Для створення науки про поведінку, заявив Скіннер, необхідно відмовитися від донаукового погляду на природу людини, характерного для сучасної філоральної Америки: по той бік свободи та гідності.

Скіннер відкидає будь-яку систему етики, проголошуючи її ненауковою. Свою мету він вбачає у тому, щоб за допомогою «біхевіористської інженерії» сконструювати «керованого індивіда», досить зручного «тотальному суспільству». Ось чому Скіннер відмовився від прийнятого в етичній науці поняття вільного вибору індивідом вчинків, начебто не відповідних природі людини, запропонувавши на заміну поняття «формовані автоматичні навички». Останні, на його думку, не тільки ефективні з точки зору контролю над поведінкою особистості, але і збільшують шанси на виживання сучасної цивілізації. На основі цього Скіннер вводить у свою теорію ще одне поняття – «автоматично правильна поведінка», намагаючись вкласти його в основу різних моделей соціальних дій, відповідних інтересам суспільних маніпуляторів і контролерів. «Утопію Скіннера можна назвати пізнім рецидивом репресивної тоталітарної псевдонауки, якби, на жаль, вона не знаходилася у згоді з настроями певних соціальних груп нинішнього американського суспільства» [3, 97] – пише американський соціолог Д. Бенсон. Звільняючи людину від моралі, теорія Скіннера сприяє посиленню моральної кризи в сучасному індустріальному суспільстві.

Ідеї Скіннера імпонують тим представникам наукової та суспільної думки і політичної практики, які намагаються їх використати для формування необхідних суспільній системі норм поведінки. Американський філософ Г. Уїллер оцінив теорію Скіннера «як важливий вклад у психологію і соціальну науку за останні 50 років», вважаючи, що «вона може служити науковим критері-

ем для оцінки соціального змісту впровадження оперантної поведінки у суспільну практику» [4, 112]. Однією із сфер суспільної практики, де «технологія поведінки» знаходить широке застосування, якраз і є виховання. Прихильники впровадження ідей Скіннера у сферу виховання бачать в них важливий фактор не тільки встановлення у суспільстві строгого порядку, але і розвитку свободи особистості. Цю думку відстоює, зокрема, американський дослідник проблем виховання В. Петтерн. Він оцінює контроль за поведінкою людей за допомогою ідей необіхевіоризму як строго науковий, нейтральний в моральному відношенні, і тому досить цінний, здатний забезпечити порядок і свободу як для суспільства, так і для особистості. На думку Петтерна, за допомогою такого контролю можна вирішити важливі гуманістичні проблеми.

Ідеї необіхевіоризму використовуються як для обґрунтування принципів виховання, так і для розробки методів їх впровадження. І в тому, і в іншому випадку прихильники жорсткого контролю за поведінкою людей настільки тісно пов'язані з необіхевіоризмом, що в своїх теоретичних настроях чітко дотримуються його термінології. Так, В. Петтерн особливо підкреслює, що поняття соціального контролю, введене Скіннером, повинно зайняти провідне місце в теорії виховання, оскільки тільки з його допомогою можна вказати людям, як вони повинні себе вести в звичайній ситуації. «Загальний порядок речей може змінюватися, але сама поведінка, вихована за допомогою соціального контролю, має бути за своїм характером імперативною» [5, 56]. Але тим самим концепція виховання, що спирається на ідею жорсткого контролю за поведінкою, втрачає будь-яку специфіку в порівнянні з психологією та етикою біхевіоризму. Це можна прослідкувати перш за все по тому, як визначається основна мета виховання.

Дотримуючись тези Скіннера, що сучасне суспільство повинно спиратися на «раціональне мислення», прихильники технократичних концепцій орієнтуються на виховання людини, ідеал якого відповідав би вимогам індустріального суспільства. Шляхом впливу на різні шари психіки людини вони прагнуть виховати не цільну особистість, а сциєнтично орієнтовану, технічно освічену людину, якій судилося залишитися інфантильною в питаннях загальної культури і моралі. Незважаючи на високий рівень професійної спеціалізації, така людина не здатна до самостійних роздумів над соціальними і моральними проблемами, вона легко піддається тиску з боку соціального середовища. Її емоції, почуття суворо підпорядковуються диктату розуму і використовуються як засіб інтенсифікації виробничої діяльності, підвищення рівня його строго технічного мислення.

Прихильники технократичної орієнтації дотримуються точки зору, що сім'я, середні та вищі навчальні заклади не повинні вносити якісь суттєві зміни в систему виховання, що склалася. Цим інститутам вони відводять лише функцію передачі пануючих цінностей, здійснення соціалізації особистості з метою інтелектуально і морально виховати громадян, здатних плідно функціонувати в суспільстві, відповідаючи уявленням технократів про «хорошо-

го громадянина». Це повинен бути громадянин, «процвітаючий і підтримуючий систему, приймаючий права і обов'язки демократичного суспільства, патріот своєї общини, штату, держави, світу» [6, 234]. Із цього випливає, що усі інститути, здійснюючи виховання, повинні пристосувати особистість до норм і стандартів суспільства, виховувати її в дусі ідеї соціального блага, служіння соціуму. Таку орієнтацію вони протиставляють «самореалізації» особистості, вбачаючи в цьому одну з головних причин моральної деградації індивіда і суспільства, прояву егоїзму та байдужості до інтересів інших людей й суспільства в цілому.

Зміна моральних цінностей у XX–XXI ст. відбувається у напрямку пом'якшення нормативної бази суспільства. Людина поступово звільняється від багатьох соціальних зобов'язань, які були покладені на неї протягом багатьох віків. Та й філософи закликають сучасне суспільство до лояльності щодо людини. Зокрема, Р. Рорті зазначає, що ми повинні позбавитися поняття універсальних моральних обов'язків і звернутися до інтересів людини [7, 296].

Але свобода дій людини в постіндустріальному суспільстві зовсім не знімає з неї відповідальності перед суспільством. Почуття відповідальності утримують людину від небажаних намірів. Але ці почуття виникають тільки за умови дії «принципу справедливості як чесності».

«Принцип справедливості як чесності» був запропонований Дж. Роулзом. Він у своїх творах дослідив складний спектр факторів, які забезпечують механізм соціальної рівноваги в суспільстві. На думку Дж. Роулза, у сучасному постіндустріальному суспільстві «принцип справедливості як чесності» реалізується на двох рівнях – етичному та політичному [8, 93]. На кожному із цих рівнів певним чином захищається гідність людини. Але, якщо на першому рівні захищається гідність людини як особистості, то на другому – гідність людини як громадянина.

Але, відстоюючи нормативність замість «абсолютної свободи» поведінки особистості, прихильники технократичної орієнтації зовсім не мають на меті виховати у людини свідоме відношення до норм і принципів моралі, яке включає розуміння об'єктивної основи цих норм і принципів, їх морального і соціального змісту, а також здатністю до їх самостійної оцінки. А для цього у людини повинно бути виховане вміння розрізняти суще і потрібне, пошуку шляхів підтвердження тих норм поведінки, які сприяють встановленню гуманних відносин між людьми.

Але в технократичних концепціях виховання іноді орієнтація на ціннісний підхід до вчинків і явищ підмінюється вимогами адаптації особистості до існуючих політичних, ідеологічних і моральних норм. А для адаптації не обов'язкові свідомі роздуми з приводу характеру цих норм і тих наслідків, які вони можуть мати для особистого та суспільного блага. Єдиний аргумент, який може бути використаний як «доказ» необхідності і доцільності адаптації особистості до існуючих норм – це страх перед моральною кризою, корені якої, як вже зазначалося, технократи вбачають тільки в свободі особистості.

Для здійснення адаптації особистості до соціальної системи вони вважають необхідним виховання у неї певних моральних якостей, і, в першу чергу,

почуття відповідальності як головної умови життєстійкості соціальної системи. Особливого значення надається відповідальності і дисципліні в процесі праці. Відповідно теоретики технократизму рекомендують привчати молодь в середніх і вищих навчальних закладах до дотримання суворої дисципліни, виховувати в неї звичку до наполегливої праці, до вирішення важких завдань, щоб кожен зміг у майбутньому відповідати певному місцю в суспільстві.

Без сумніву відомо, що наявність цих якостей є необхідною будь-якому фахівцю, де б він не працював. Сучасний рівень науково-технічного прогресу потребує від працівника не тільки високої кваліфікації, але і розуміння того, що найменший відступ від технології виробництва, від виконання своїх функцій, порушення суспільної дисципліни і техніки безпеки можуть нанести непоправний збиток суспільству. Важливо, щоб виховання цих якостей не було формальним, «даниною» вимогам середовища, підкріплюваною страхом покарання. Вони повинні бути невід'ємним атрибутом моральної сутності людини, внутрішнім, а отже, вільним імперативом її дій. Прихильники ж необіхевіористської концепції виховання вважають інакше. Наприклад, визначаючи «відповідальність» як добровільне дотримання індивідом вимог і норм соціального середовища, вони, однак, не пов'язують її з рівнем свідомості особистості, з її цілями, ідеалами, без чого просто неможливо добровільне, свідоме відношення людини до суспільних вимог. По суті, відповідальність порівнюється технократичним мисленням з слухняністю, підкоренням диктату. Але у цьому випадку воно втрачає моральний зміст, бо людина більше розраховує на інстинкт самозбереження, ніж на розум.

Звичайно, відповідальність особливо важлива в сфері виробничої діяльності, тим паче у період науково-технічної революції. Може скластися враження, що, звертаючи увагу на цю проблему, прихильники технократичного підходу до виховання виражають важливу ідею про зв'язок виховання з працею, про моральне значення праці. Але відношення до праці лише тоді набуває справжнього морального значення, коли людина сумлінно трудиться не тільки заради задоволення власних потреб, а і заради суспільства, заради загального блага. Але такою не може бути відчужена праця.

Демократичні соціально-психологічні умови в суспільстві можуть бути створені завдяки моральній психології. На думку Дж. Роулза, моральна психологія – це не психологія, що започатковується в науці про людську природу, а така моральна психологія, яка виводиться з політичної концепції справедливості як чесності.

Таким чином, мораль і політика у сучасному постіндустріальному суспільстві переплелися настільки тісно, що їх просто неможливо відірвати одну від одної. Адже в наш час «людина як особистість» і «людина як громадянин» визначають два магістральні напрямки прогресу людського буття:

- 1) напрямок розвитку «внутрішнього світу» людини – формування нових морально-психологічних засад буття;
- 2) напрямок розвитку «зовнішнього світу» людини – формування нових соціально-психологічних засад буття.



Від першого дня свого народження і до смерті людина знаходиться під неухильним наглядом суспільства. За К. Марксом, основу суспільства і суспільного буття складають економічні або виробничі відносини. Але, на думку більшості соціологів і філософів ХХ ст., у суспільстві протягом тисячоліть склалися й інші, не менш важливі закони і відносини, які бездоганно «керують» діями людей – це моральні цінності.

Коли ж прихильники технократичного виховання говорять про необхідність розвивати активну діяльність людини, особливо в сфері виробництва, їм не обходять інтереси кожної особистості, величезної маси індивідів і груп, а лише інтереси тієї чи іншої соціальної системи в цілому, потреби сучасного індустріального суспільства, які потребують постійного підвищення продуктивності праці. При цьому виховання не повинно афішувати справжнє значення і мету якостей, які формуються у вихованців. Більше того, воно покликане відділити мотиви необхідності підвищення продуктивності праці людини, як і в цілому її активності, від неї самої. І здійснювати цю мету авторитарній системі виховання допомагає необіхевіористська концепція, яка привчає людей «розглядати свою активність як дії, що рекомендовані соціальною системою в строгих біхевіористських поняттях» [8, 101].

Реалізація мети освіти і виховання, яка зводиться необіхевіоризмом до маніпулювання людьми, потребує відповідних методів, якими постають різні форми тренування, модифікації поведінки, що спираються на фактори підкріплення. З цією метою для процесу виховання розроблені спеціальні методи заохочення і покарання, за допомогою яких в кінцевому результаті досягається основна мета – формування слухняних людей. Це завдання мають вирішувати адміністрація учбових закладів і викладачі, які постають головною фігурою в системі модифікації поведінки. Той, хто стає вчителем, не тільки має право, але і зобов'язаний модифікувати поведінку учнів. Діти приходять до школи, не маючи необхідних соціальних і пізнавальних навичок для продуктивного функціонування в колі дорослих, вважає система необіхевіоризму. У вихованнях учителя прихильники біхевіористської системи, бачать тільки індивідів, які піддаються маніпуляції, не зважаючи на їхній внутрішній світ, їхні індивідуальні особливості. Вони вважають необхідним пояснити внутрішній світ людини в термінах соціального підкріплення, замінюючи там, де це тільки можливо, потреби людської душі різного роду санкціями. Тому у будь-якому розладі між особистістю і соціальним середовищем вихователі вбачають лише поведінкову, а не соціальну проблему, яку, як вони вважають, можна вирішити шляхом формування нової процедури підкріплення.

Процес виховання, який розвивається згідно з рекомендаціями прихильників необіхевіоризму, орієнтований на те, щоб у стінах учбових закладів створити атмосферу без особистісних відносин і всі знання норми поведінки спрямувати шляхом, який би цілковито виключав можливість для учнів здійснювати самоконтроль над характером отримуваних знань і модусом своєї поведінки. Вихователі головним чином працюють над тим, якими ж засо-

бами надати усьому процесу модифікації поведінки науковий характер. І наука при цьому перетворюється на зброю влади, на засіб руйнування особистості. Учитель бере на себе роль безликого технократа, який начебто просто спирається на науку для виявлення того кращого, що закладене в кожному учневі. Але ця ідейна позиція старанно приховується. Учні усвідомлюють лише зв'язок між його настановами як фігури, що має бюрократичну владу, і заохоченнями з боку суспільства.

Модифікатори поведінки хочуть охопити своїм контролем якомога ширше коло людей, щоб забезпечити його ефективність з точки зору їхнього перетворення в бездумних автоматів, що приймають як незмінне і необхідне існуючий закон і владу. Сутність контролю зводиться до того, щоб виробити у людини певну психологічну установку, готовність під страхом покарання пристосовуватися до будь-яких вимог соціально-політичної системи, подавити у них бажання самовираження, сформувати конформну поведінку. Таке виховання не просто схоже на соціальний механізм, за допомогою якого здійснюється в навчальних закладах контроль над знаннями і відносинами між людьми. Мається на увазі такий потужний контроль, який охоплює усі сфери життя індивідуумів, через що відносини між людьми стають безособистісними і тому суто механічними, корисливими, навіть жорстокими. Об'єктивні моральні норми, правила, вироблені людством, за цих умов повністю відчужуються від особистості.

Сучасне суспільство західного зразка – це суспільство, яке постійно оновлює свою технологічну базу. Але технічні та наукові відкриття, на думку Д. Белла, здійснюються не заради простого людського інтересу, а переважно для підготовки матеріальної бази суспільства до завоювання ним нових соціальних вершин. Саме тому модель соціальної реальності постіндустріального суспільства і сформувалася на засадах поняття «соціальна технологія». Це поняття виникло з метою прогнозування нових форм або нових технологій соціальної організації, що дістало назву «соціальна модернізація» суспільства [9, 13].

Прибічники ідей необіхевіоризму вбачають в них важливий фактор не тільки становлення у всіх сферах суспільства, у тому числі освітній та виховній, але і розвитку свободи особистості. Наприклад, В. Петтерн оцінює контроль за поведінкою людей за допомогою ідей необіхевіоризму як науковий, нейтральний у моральному відношенні, а тому дуже цінний, здатний забезпечити порядок і свободу як для суспільства, так і для особистості. За допомогою такого контролю начебто можна вирішити найважливіші гуманістичні проблеми. Вважається, що сім'я, середні та вищі навчальні заклади не повинні вносити яких-небудь суттєвих змін в існуючу систему виховання. Цим інститутам відводиться функція передачі панівних цінностей, здійснення соціалізації особистості з метою інтелектуально і морально виховати громадян, які є здатними плідно функціонувати у суспільстві. Для здійснення адаптації особистості до соціальної системи представники необіхевіористської філософії освіти та філософії виховання вважають необхідним формування у неї



певних моральних якостей, і в першу чергу почуття відповідальності як головної умови життєстійкості соціальної системи.

Відповідно, настійно рекомендується привчати молодь у середніх і вищих навчальних закладах до дотримання суворої дисципліни, виховувати у неї звичку до наполегливої праці, до вирішення складних завдань, щоб кожен зміг у майбутньому бути відповідним тому місцю, яке він буде займати у суспільстві. Однак, визначаючи «відповідальність» як добровільну відповідність індивіда вимогам і нормам соціального середовища, необіхевіористи не пов'язують її з рівнем свідомості особистості, її цілями, ідеалами, без чого є просто немислимим добровільне, свідоме відношення людини до суспільних вимог.

Звичайно, що прогресивні представники педагогіки, суспільної думки, працівники культури протестують проти розробки технологічних прийомів і методів впливу на людину і впровадження їх у виховний процес, справедливо розглядаючи у цьому фактор розширення умов і форм маніпулювання людиною, її поведінкою.

Соціалізація людини творчої відбувається як на професійному рівні, так і на рівні загальних комунікативних зв'язків. Адже, за визначенням Д. Белла, постіндустріальне суспільство — це «суспільство, яке засноване на «грі між людьми, в якій на фоні машинної технології зростає технологія інтелектуальна» [10, 157]. Все-таки не треба вважати, що розкриваючи маніпулятивну спрямованість технократичних концепцій виховання, тим самим взагалі заперечується значення факторів соціального підкріплення (заохочення і покарання вчинків людей) як одного з елементів впливу виховних інститутів на поведінку особистості. Але позитивне значення соціального підкріплення, по-перше, є пов'язаним з тією метою, якій воно повинно бути підпорядковане — із прагненням до морального зростання особистості і суспільства. Мету діяльності повинні чітко усвідомлювати як вихователі, так і вихованці. По-друге, ефективність соціального підкріплення залежить від ступеня довіри і поваги особистості до виховних інститутів суспільства і конкретних людей, яким суспільство довірило здійснювати виховний процес.

Людина в дитячі, а пізніше в юнацькі роки на своєму особистому досвіді перевіряє більшість соціальних норм, які їй пропонує суспільство. Вона не може миритися з тими нормами, які обмежують її право на свободу особистого життя. У майбутньому демократичному суспільстві повинні бути знайдені більш прогресивні форми стосунків між людиною і суспільством.

Людина у ХХІ столітті повинна не сліпо підкорятися загальним правилам поведінки, а брати активну участь у процесі соціальної творчості.

### **Література:**

1. Feinberg W. Behavioral theory and education. — Boston, 1994. — P. 123.
2. Handbook of education technology. — London, 1999. — P. 76.
3. Scoot L. International of norms. — N-Y, 2001. — P. 97.
4. Skinner B. History and Human behavioral. N-Y, 1995. — P. 112.

5. Skinner B. Science and Human Behavior. – Harvard, 1990. – P. 56.
6. Wheeler H. Beyond the Punitive Society. San Francisco, 2003. – P. 234.
7. Світоглядно-методологічні інновації в західноєвропейській філософії. – К.: Український центр духовної культури, 2001. – С. 296.
8. Роулз Дж. Політичний лібералізм. – К.: Основи, 2000. – С. 93, 101.
9. Матвієнко В. Соціальні технології. – К.: Українські пропілеї, 2001. – С. 13.
10. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. – М.: Academia, 1999. – С. 157.

***Виктор Зинченко. Необихевиоризм как социально-философская модель образования, «технологии поведения» и общественного управления***

В статье анализируются идеи философии образования и воспитания необихевиоризма. Необихевиоризм рассматривается как мировоззренческая и теоретико-практическая модель общественного управления. Необихевиоризм формирует технократический подход к образованию и воспитанию, методы модификации поведения для осуществления адаптации личности к социальной системе. Ответственность личности отождествляется технократическим мышлением с послушанием, подчинением. Образование и воспитание в необихевиоризме должны нести функцию передачи господствующих ценностей, которые должны приспособить личность к идеологии и стандартам институтов общества. Обращается внимание на то, что в технократических концепциях образования и воспитания иногда ориентация на ценностный подход к поступкам и явлениям подменяется требованиями адаптации личности к существующим политическим, идеологическим и моральным нормам.

***Victor Zinchenko. Neo-behaviourism As a Social and Philosophical Model of Education, «Technology of Behaviour» and Public Management***

The neo-behavioural ideas of philosophy of education and upbringing are analyzed in the paper. Neo-behaviourism is considered as an outlook and theoretical and practical pattern of social management. Neo-behaviourism forms the technocratic approach to education and upbringing, methods of modification of behaviour for realization of personality's adaptation to the social system. A technocratic thought identifies a personality's responsibility with conformity and submission. According to neo-behaviourism, education and upbringing carry the function of transmission the main values by means of which a personality adjusts to the ideology and standards of societal institutes. The author underlines that sometimes the technocratic conception of education and upbringing replaces the orientation on the valued approach to the acts and phenomena by the requirements of personality's adaptation to the existing political, ideological, and moral norms.